

Ecologia, sostenibilitat i restauració sociolingüístiques

Albert Bastardas i Boada

Catedràtic (jubilat), Departament de Filologia Catalana i Lingüística General, UB

(DISCURSOS SOBRE LA PROMOCIÓ DEL CATALÀ, CUSC-UB, 2021)

Einar Haugen
“Ecologia lingüística”
(1972)

ECO(LOGIA)-LINGÜÍSTICA

ECOLINGÜISTES

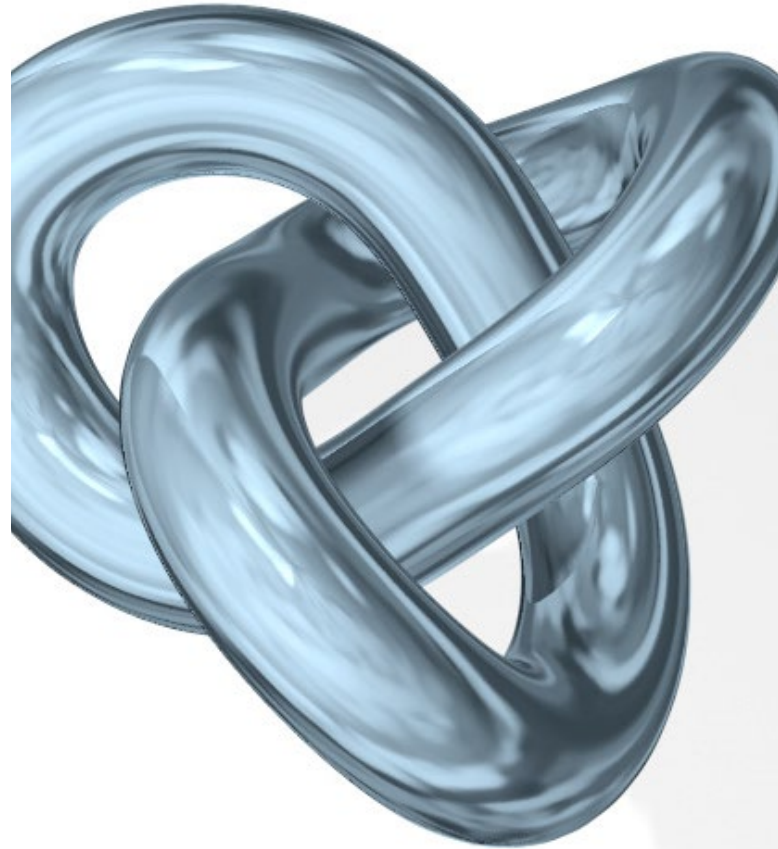
- Valors: Manteniment de la **linguodiversitat** (id. Manteniment de la biodiversitat i dels hàbitats naturals).
- Accions: Mobilitzacions per a influir en les societats i en els poders públics. Pressió per a l'adopció de regulacions legals i la dedicació de recursos per part del poder polític. Impugnació de les desigualtats lingüístiques. Ajut als grups lingüístics amenaçats.
- Organització: Plataformes, associacions, grups.

ECOLINGUÒLEGS

- Missió: comprendre la vida i mort de les llengües (com a tasca científica). Teorització holística i processual dels ecosistemes lingüístics i dels fenòmens de contacte i la seva evolució. (**< éssers humans, ment, emocions**).
- Accions: recerca, reflexió i producció teòrica. Propostes de promoció i d'organització equitativa i harmònica del multilingüisme humà.
- Organització: espais acadèmics i de reflexió i debat.

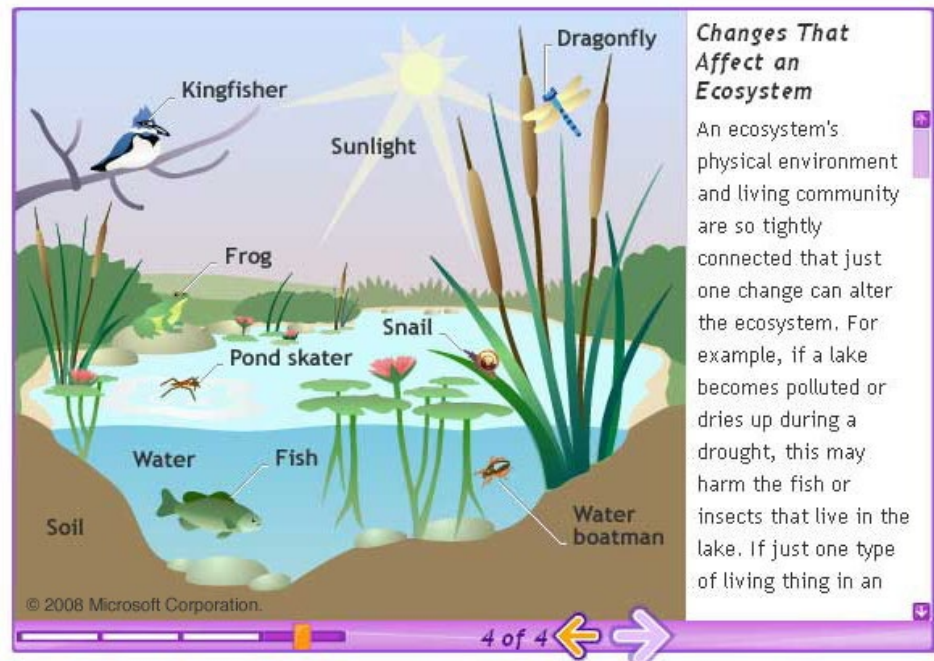
Complementarietat i retro-alimentació de les perspectives

- Per **actuar** sobre el món cal tenir una **idea** de com és aquest món i de com s'hi produeixen els fenòmens que volem entendre. (Teorització)
- Actuar-hi ens permet verificar les idees que hem proposat i ens permet aprendre fets i relacions que potser encara no havíem pensat. (**Acció-Recerca-acció**)

Concebre el món (1): individus, poblacions i ecosistemes

- Les aportacions de l'ecologia general: **individus** en interacció que formen **poblacions** que formen **comunitats/societats** i que habiten en entorns naturals determinats, tot formant **ecosistemes** conjunts que els retroinflueixen i que són retroinfluïts per ells.

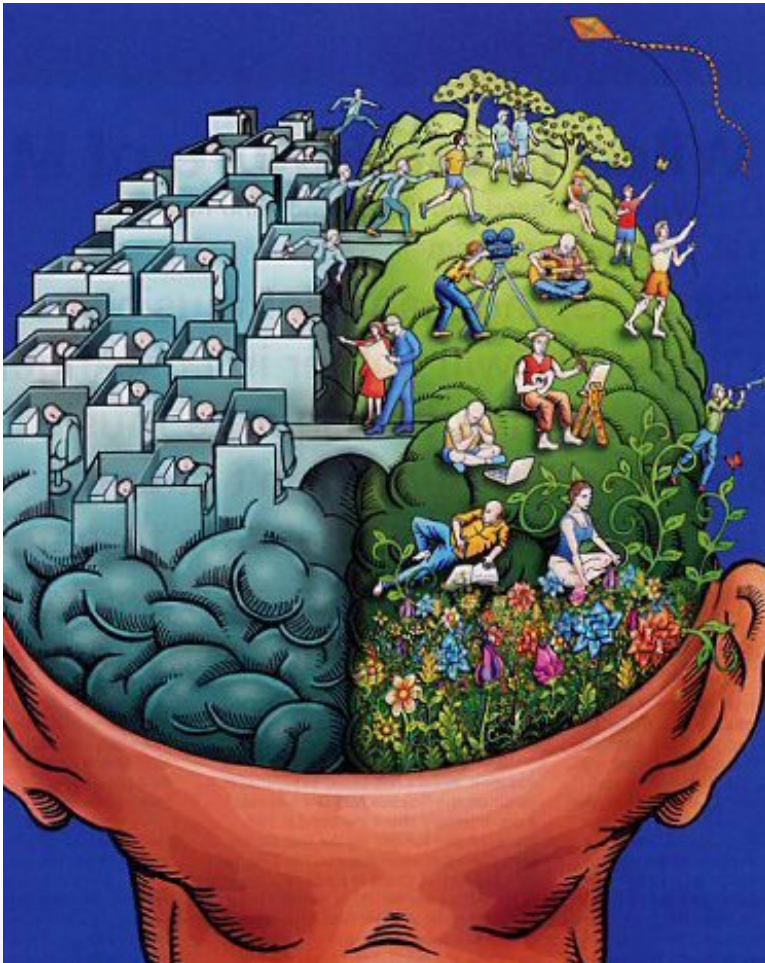

Concebre el món (2): llengües [llenguars], discursos i comportaments

- Ecologia sòcio-cognitiva:
- Les llengües com a **'llenguars'** (lenguajeo, languaging), com a accions humanes.

Concebre el món (3): llengües [llenguars], discursos i comportaments

- Comportaments humans: **cognicions-i-emocions-en-contextos-socials** interpretats.
- Centralitat, doncs, dels discursos: Vivim en **narratives i representacions** que influeixen en el que sentim i experimentem emocionalment.

“En actuar, el que estic fent depèn en gran part del que *penso* que estic fent”
(J. Searle)

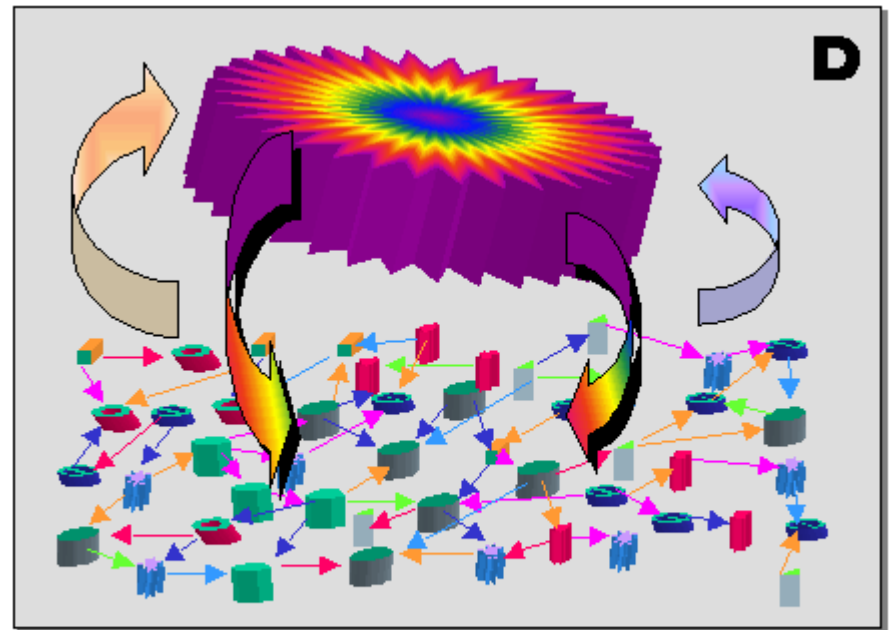
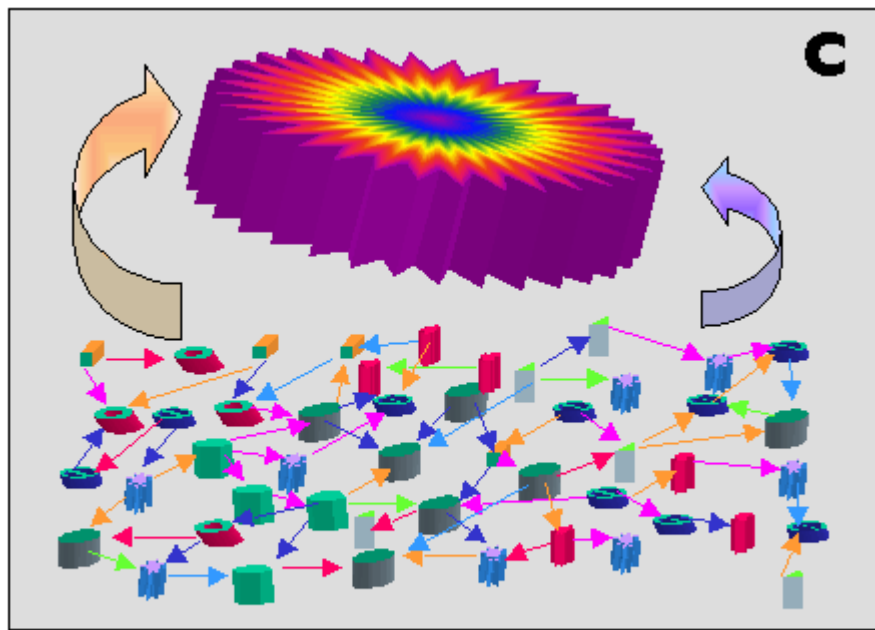
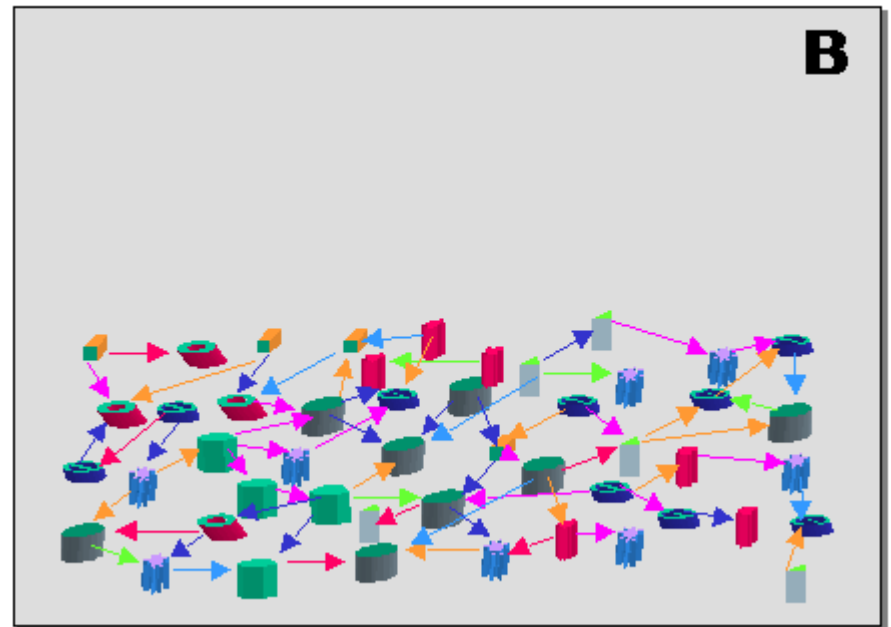
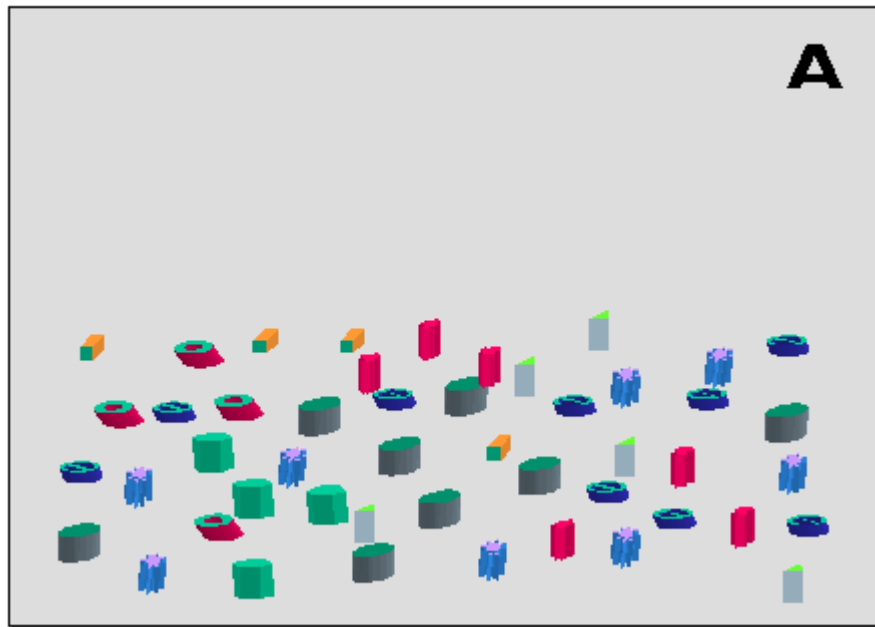
- (sòcio)significació de les accions: “*Som com peixos nedant en el mar del sentit*” (William James)
- I ho puc viure (**‘pensar’**) **aconscientment**, com a part d’un comportament habitualitzat i rutinitzat, guiat en la subconsciència (però amb significació dins del discurs que acompanya l’acció).
- Sovint, per poder **canviar un comportament**, caldrà que el dugui a la consciència, que l’examini i que decideixi (o no) de fer l’esforç necessari per a modificar-lo, per trencar l’habitució.

Concebre el món (4): individus, poblacions i ecosistemes humans

- En el pla humà, és a l'interior dels **ecosistemes socioculturals**, multidimensionals i complexos, on les llengües emergeixen i es mantenen (tot canviant) o bé s'abandonen i se n'adopten uns altres per a la comunicació social.

Culture and Complexity Figure 2. Richard Seel

Concebre el món (5): la complexitat humana

- Les intervencions sobre els discursos tindran lloc sempre en el marc d'aquesta **complexitat ecològica** i hauran de tenir en compte la seva multidimensionalitat interrelacionada i evolutiva.
- Caldrà tenir en compte els diversos factors participants i les seves interdependències, les diferents **representacions de la realitat** que hi siguin presents, les **emocions** i els **sentiments** que s'hi relacionin, les **asimetries socioeconòmiques**, les distribucions i proporcions **geodemogràfiques**, els fets **socioeconòmics** en general, **l'organització política**, i tot allò altre que hi pugui estar influent.

Ecologia lingüística: la metàfora orquestral o polifònica

"O VOS OMNES"

Tomás Luis de Victoria
(1548 - 1611)

I
O vos omnes qui transitis per

II
O vos omnes qui transitis per

III
O vos omnes qui transitis per

IV
O vos omnes qui transitis per

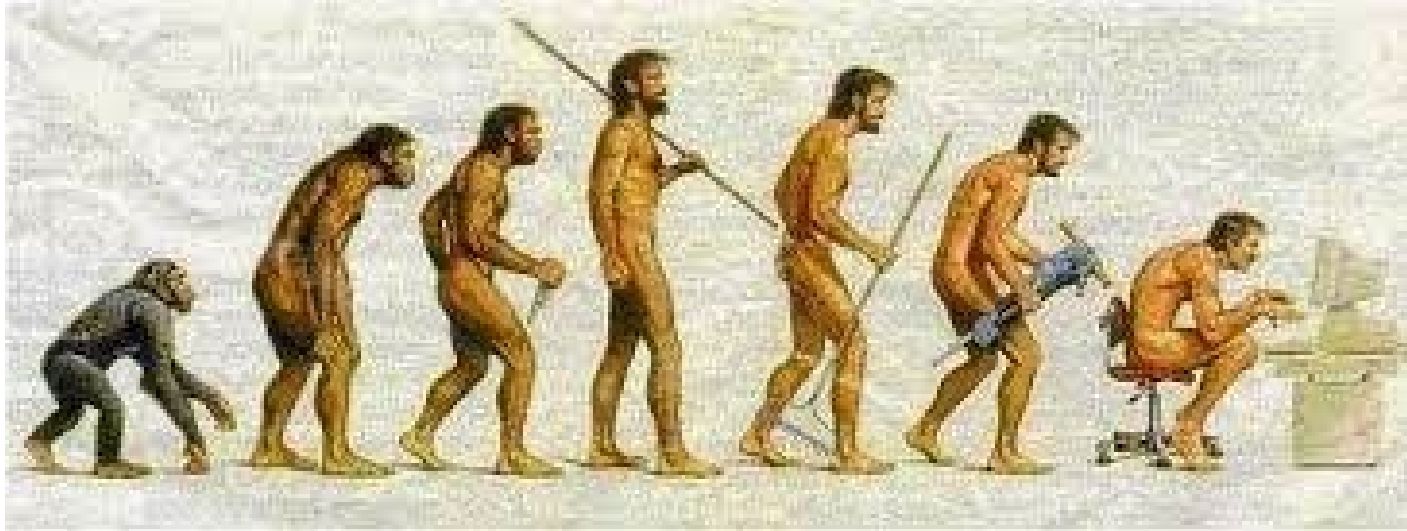
I
viam et vi-

II
viam, at-tenden-di-te et vi-de-

III
viam, at-tenden-di-te et vi-de-

IV
viam at-tenden-di-te et vi-de-

Una perspectiva processual, dinàmicament evolutiva, és absolutament necessària. El **temps** és una variable ineluctable en la comprensió dels fenòmens socioculturals. S'hi produeixen tant la continuïtat com el canvi.

Continuïtat i canvi

According to the **ecosystem's** vicissitudes.

- Crisis of linguistic diversity and biodiversity = ecosystem crisis, of the **contexts** of existence.
- (Species-in-their-context)
- (Languages-in-their-context)

- The next century will, I believe, be the era of restoration in ecology”
- E. O. Wilson (1992).

RESTORATION ECOLOGY: ‘BACK TO THE FUTURE’

- Ecological restoration is the “process of reestablishing *to the extent possible* the structure, function, and integrity of indigenous ecosystems”

(Society for Ecological Restoration 1993 [emphasis added]). P. 1266

Ecologia restauradora

SER advances the science, practice, and policy of ecological restoration to sustain biodiversity, improve resilience in a changing climate, and re-establish an ecologically healthy relationship between nature and culture.

[LEARN MORE](#)

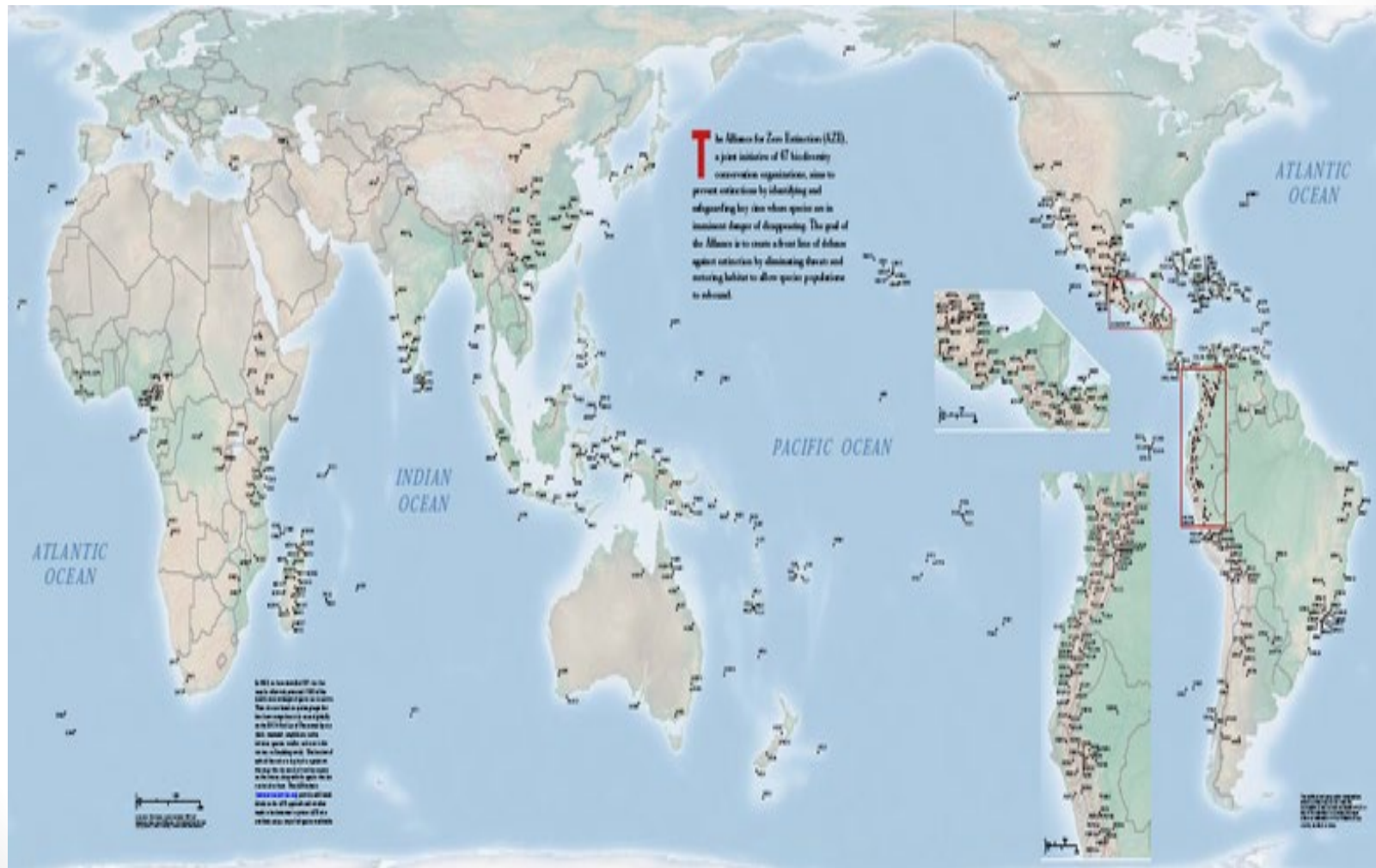
Ecología aplicada: Què és la *restauració ecològica* i per a què serveix?

- Dentro de sus metas principales, la **restauración ecológica** sirve para:
- Mantener el buen funcionamiento de los ecosistemas, la conservación de la biodiversidad, y la gestión **sostenible** de los mismos.
- Mejorar los aspectos físicos, socio-económicos y culturales relacionados con la **protección de los ecosistemas**.
- Fomentar las relaciones positivas y evolutivas entre los seres humanos y los paisajes que habita.
- Prevenir los **efectos** de factores climáticos **adversos** como la erosión y las inundaciones, así como garantizar la **estabilidad** de los suelos como sustratos y el **mantenimiento** de los sistemas hidrológicos.

La desorganització dels ecosistemes: demografia i canvis ambientals:

- Donat que "la major part de les extincions són causades per una **combinació de processos demogràfics en les poblacions i de canvis mediambientals**" (Brown, 1995:159), l'atenció per a la comprensió d'aquestes dinàmiques haurà de centrar-se en **tots dos plans** i estar alerta a veure'n les seves sinergies i interdependències.
- Com diuen, Allen & Hoekstra per al pla biològic, també en el pla lingüístic la "supervivència dels millors dotats és, de fet, la **supervivència dels que encaixen amb el context**" (Allen & H., 1992:31).

Llocs amb espècies amenaçades

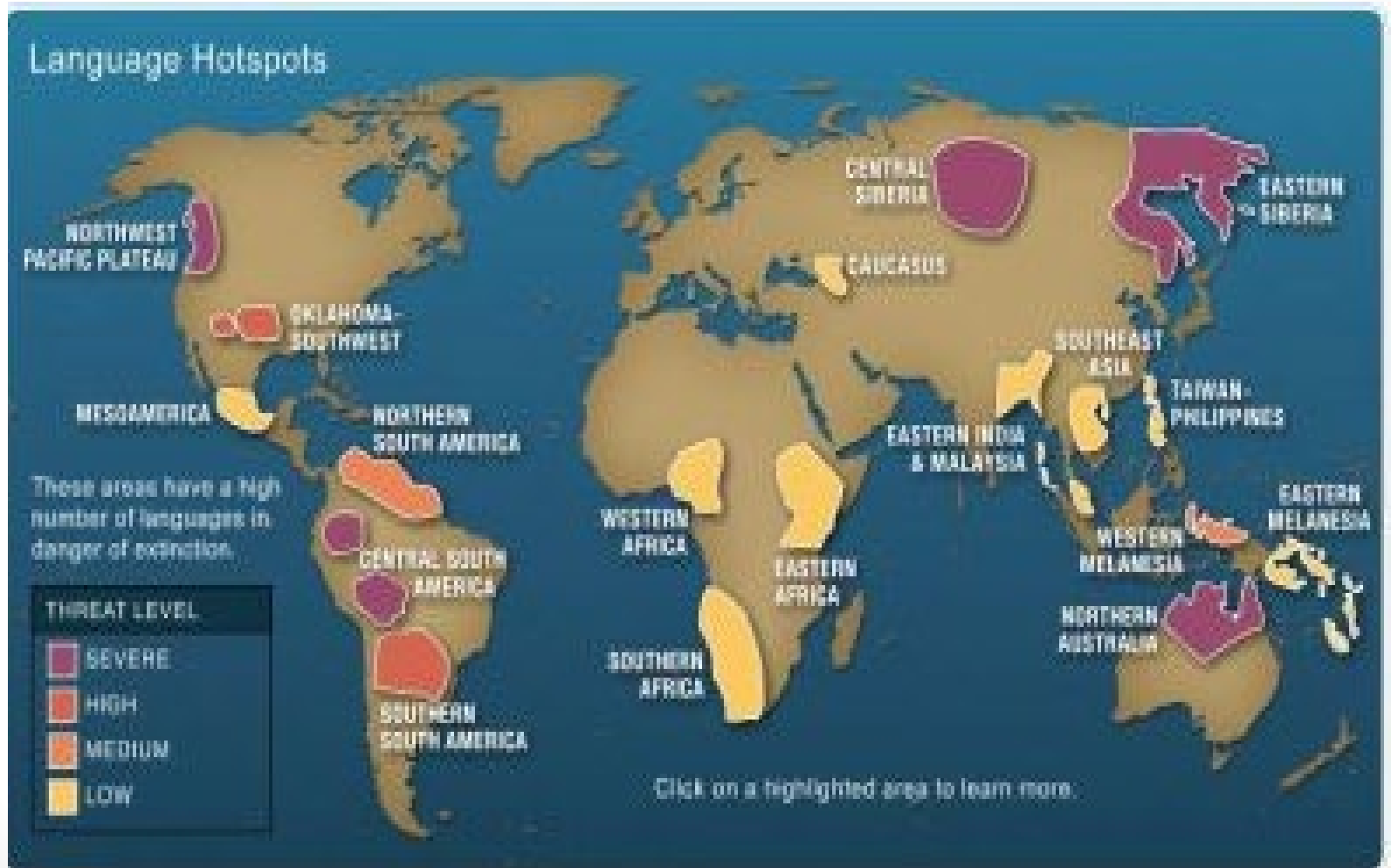

Restoration ecology and linguistic revitalization: 'back to the future'

Unavoidable changes in **contexts**:

- 'modernization' in economy
- migrations
- tecnomedia
- globalization,
- political homogeneization
- political supraintegrations
- ...

Llengües en perill d'extinció

Del bilingüisme a la substitució lingüística?

“En el tractament del problema de la necessitat de les evolucions socials cal distingir clarament i nítidament l’afirmació que una figuració B ha de **seguir necessàriament** a una figuració A, i l’afirmació que una figuració A necessàriament hauria de **precedir** a una figuració B”.

Norbert Elias, *Was ist Soziologie?*, 1970.

- Les **causes** de la bilingüització i les de l’abandonament intergeneracional d’un dels codis probablement no són exactament les mateixes.
- Stanley Lieberson, *Language diversity and Language contact*, 1981.

Bilingüització i sostenibilitat lingüística

- “El caràcter sostenible d’una bilingüització massiva ve donat per la comparació entre el grau de **valoració i funcions** de la llengua no pròpia i el de la llengua pròpia del grup. Si el primer és menor, el contacte massiu i la bilingüització és sostenible. Si és major, la bilingüització no és sostenible i la llengua pròpia es degradarà i desapareixerà en unes dècades.”
- Bastardas, A. *Cap a una sostenibilitat lingüística*. (p. 22)

How to ensure a sustainable linguistic revitalization / ecological restoration?

- PRIGOGINE:

*“to find out under exactly what conditions **non-equilibrium** situations may be stable”.*

(Capra, 1997:86)

-The notion of ‘**minimal niche**’:

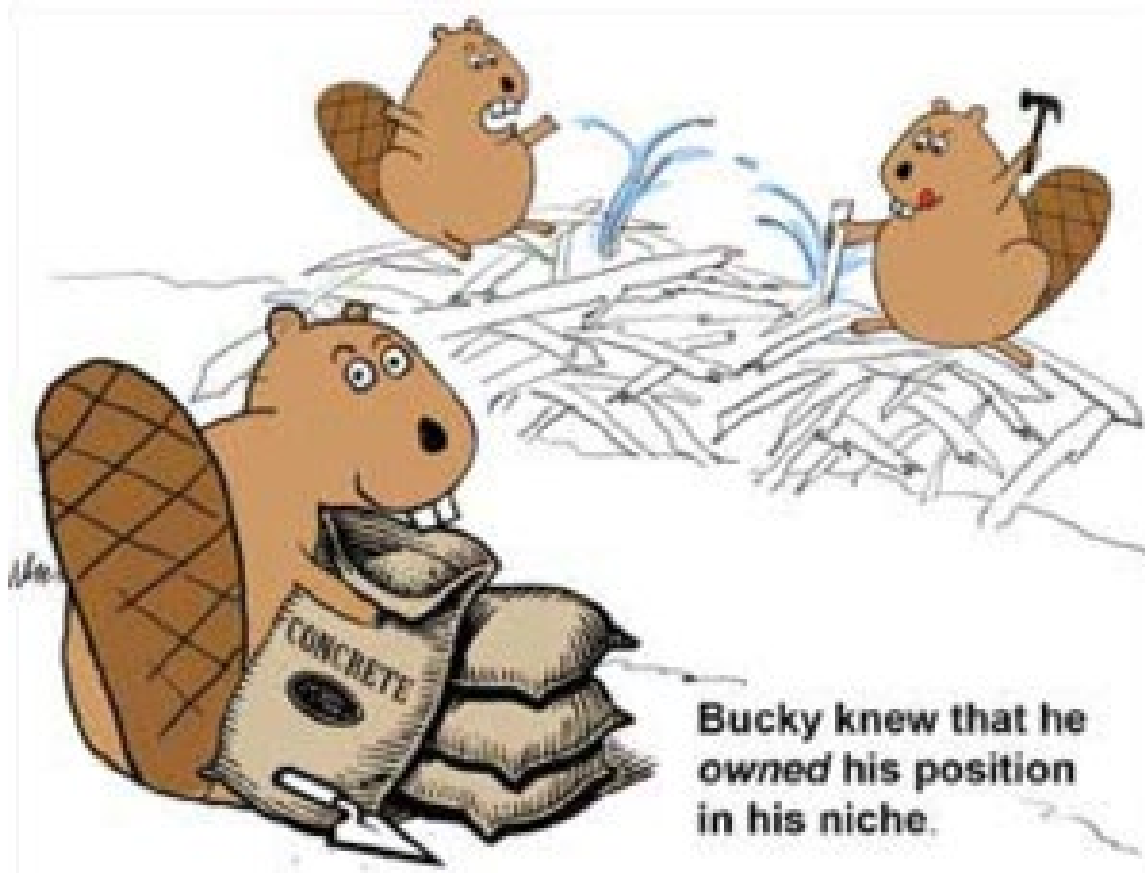
--Which basic contextual elements can make increased use of minority languages in the new situation?

-- How to produce the linguistic revitalization, at the personal and social levels?

Noció de 'nínxol ecològic'

- “Conjunt dels diferents rangs de condicions i recursos que els individus d'una espècie requereixen per poder sobreviure, créixer, reproduir-se i mantenir una població estable. Per rangs de condicions s'entenen intervals de temperatura, humitat, salinitat, etc. Per recursos, aigua, aliments, refugis (caus, forats, etc.)”. (Termcat)

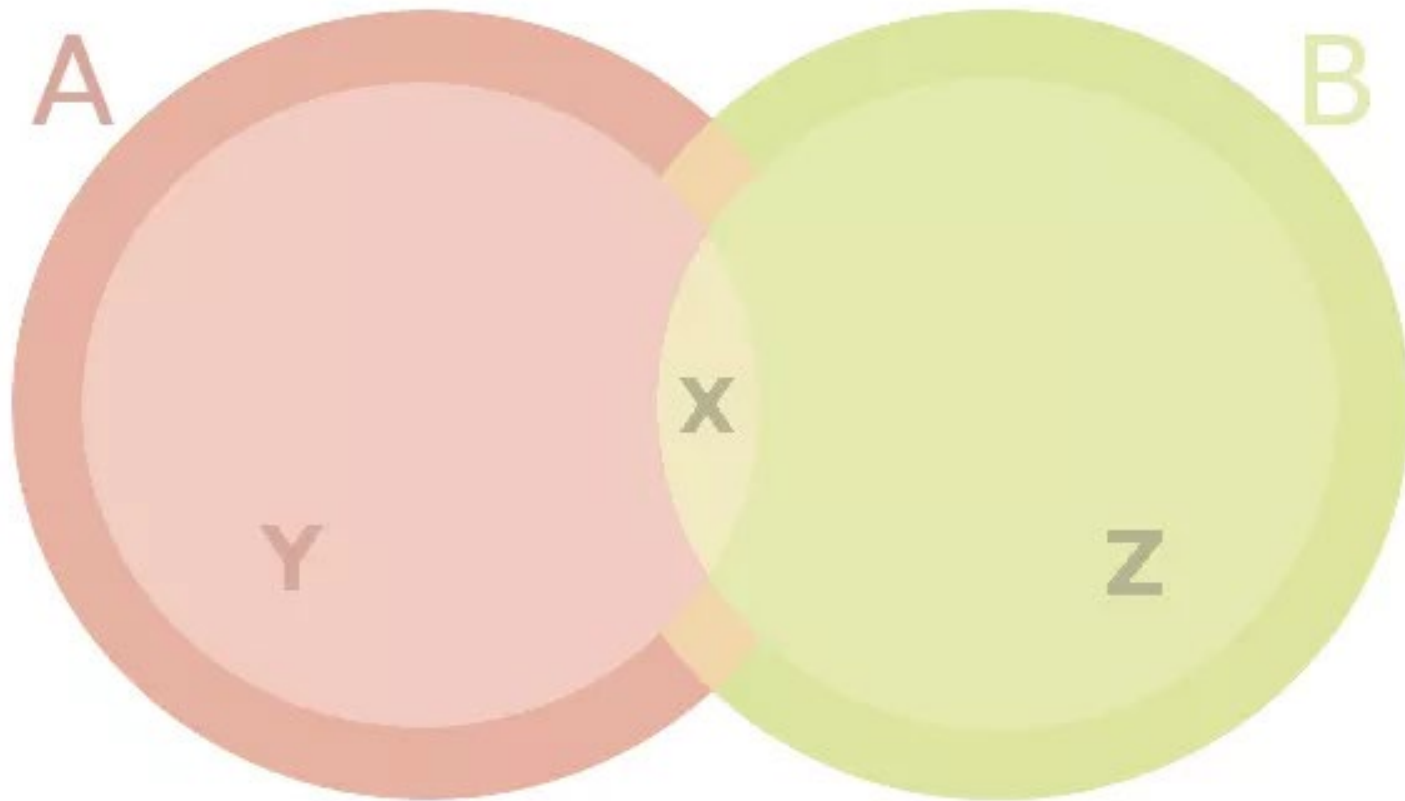
El nínxol ecològic

Nínxols ecològics i **competició** en una comunitat

- Each of the various species that constitute a community occupies its own ecological niche. (...) Physical conditions of the region—such as temperature, terrain, or nutrient availability—help to mold the niche, and biological **constraints** such as predation, **competition**, or **lack of resources** limit the ways in which a species exploits its environment.

Nínxols ecològics en competició

Nínxol ecolingüístic: Funcions pròpies

- Trobar fórmules d'acomodament amb les altres llengües. Distribució compartida dels nínxols per tal de tenir continuïtat, tot coexistent.
- **Funcions pròpies** (preferents o exclusives).
- **Distribució equitativa i compensatòria** (més que no pas igualitària). (M. Siguan: el castellà se salva sol).

Construcció activa del nínxol ecològic

- **Niche construction** is the process by which an organism alters its own (or another species') **local environment**. These alterations can be a physical change to the organism's environment or encompass when an organism actively moves from one habitat to another to experience a different environment. (Wikipedia)
- Exemples: nius dels ocells, preses dels castors, ...

Conflicte lingüístic: competència pels nínxols

- Within any local area, one species may generally be driven to extinction by the other. Which species wins locally will depend on **the physical environment**, the genetic makeup of each of the competing species, and their **interactions with other species in the community**.
- Even subtle changes in the environment can affect which species wins. (E. Britannica)
- *-Actuar sobre els macro-, els meso- i els micro-contextos. Demanar la solidaritat dels parlants de les altres Llengües presents. Assegurar-se de dotar-los de les competències col·loquials ben desenvolupades.*

Per a la construcció del nínxol: **Ecologia sociocognitiva** multidimensional i interrelacionada

- **On actuar? Amb quins materials?:**
- Cervell/ment (Determinants biològics, cognicions i emocions)
- Interaccions socials
- Grupalitats i volums demolingüístics
- Estructuració socioeconòmica
- Tecnomèdia
- Poder polític
- (...)
- → Recerca, experimentació, intervenció, avaluació ←

Multidimensional and ecosystem actions (almost) simultaneously done (1)

A) -Convince the community

(cognition / emotion) **(DISCURSOS)**

B) -Increase and restore the social functions
of language: introducing new interpersonal habits
(interactional)

-Ensure intergenerational language transmission.
Convincing new families not to leave the code,
or learn and use it to talk to their children.

Multidimensional and ecosystem actions (almost) simultaneously done (2)

C) -Reach a growing collective consensus and group identification with the language. Value of differentiation, singularization (***collective identity***).

D) -language and economy: ensuring occupational uses (earn a living, very important) (***economic utility***).

Multidimensional and ecosystem actions (almost) simultaneously done (3)

E) -use all available **media**
to spread the language
and make it positive associations with
modernity
(not just make something 'folk').

F) -**political** authorities' support
in their speech practices,
and in the administration,
education, linguistic landscape, ...

Multidimensional and ecosystem actions
(almost) simultaneously done (4

G) -**sustainable distribution of functions**
with the other languages in presence.

→ ***Subsidiarity principle:***

everything that the local language
can do should not be done by the more
general one.

→ ***Future: Polyglotism and functional distribution.***

Principi de subsidiarietat grupala i lingüística

- “Tot allò que pugui fer una llengua local no ho ha de fer una llengua més global”.
- Tot allò que pugui fer la llengua del grup minoritzat no ha de ser fet per la llengua minoritzadora.
- Principi general: En el domini històric del català, tot allò que es pugui fer en català no ha de ser fet en castellà.
- Frenar, doncs, els usos abusius, exclusius i desequilibradors de les llengües grans.

Sustainability values

- It seems to serve as an emotional and intellectual antidote to a world that is seen as increasingly dominated by monolithic economic interests and ongoing **political injustice**.

Sustainability, it seems, is a vision bordering on a belief system; a concept which holds that our increasingly global civilization has lost its way, that greed and profit-making have overturned earlier **values of community** and living within one's means.

Un hàbitat protegit per al català

- “el biculturalisme promogut per una ètnia amfitriona en relació amb les ètnies hostes no té el caràcter d’eliminació de cultures en les seves bases de sustentació, sinó que més aviat s’assumeix com una integració cultural a títol individual, ja que en tot cas **les ètnies hostes continuen la seva existència en els seus territoris d’origen** amb independència de la posició que obtinguin i del paper històric que exerceixin els seus individus en el territori d’altres ètnies.”
- Claudi Esteva Fabregat (a A. Bastardas i Boada, *Ecologia de les llengües*, 1996, p. 165).

Quins discursos per a la restauració ecològica en el cas català?

- A) Protecció de la diversitat lingüística, amb el mateix dret i dignitat (o més) que la protecció de la diversitat biològica.
- B) Dret a ser usada com qualsevol altra **llengua europea mitjana** reconeguda (danès, suec, noruec, lituà, letó, ...)
- C) Dret a ser protegida, a causa de la seva integració en un Estat on un altre grup lingüístic és majoritari, i a conviure estretament amb una majoria d'aquest grup en el propi territori històric català.
- D) Dret a la felicitat lingüística dels seus parlants, a no sentir-se minoritzats i estigmatitzats i humiliats a casa seva.

Quins discursos per a la restauració ecològica en el cas català? (2)

- E) Dret a la continuïtat i, per tant, a disposar d'un nínxol ecolingüístic suficient per fer que els parlants puguin usar i valorar més l'idioma propi que no pas els altres (que també puguin dominar).
- F) Distribució funcional no-diglòssica ni, per tant, jeràrquica, que asseguri l'autoimatge positiva del grup i eviti el desús de la llengua i la interrupció de la transmissió intergeneracional.
- G) Visió universalista i de solidaritat entre totes les cultures. Perspectiva no dicotòmica ('o') sinó conjuntiva ('i') que permeti la incorporació dels parlants de les llengües majoritàries.
- H) Adscripció als moviments sostenibilistes, que postulen una organització de la humanitat més solidària i fraternal entre les distintes cultures, siguin de la talla que siguin.

Intercomprensió mundial i justícia ecolingüística

- “El preu de la intercomprensió lingüística mundial no ha de ser pas la renúncia de tots els grups lingüístics a la seva llengua pròpia. (...) La gran qüestió per resoldre és com organitzar des de la justícia i l’equitat les relacions de coexistència entre grups lingüístics minoritzats i dominants.”
- A. Bastardas, *Cap a una sostenibilitat lingüística*, p. 61-62.

Albert Bastardas-Boada – Algunes referències:

(2019) *From language shift to language revitalization and sustainability. A complexity approach to linguistic ecology.* Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona.

(2017) “The ecology of language contact: Minority and majority languages”, in: Fill, A., Penz, H. (eds.), *Routledge Handbook of Ecolinguistics.* Oxford: Routledge, pp. 26-39.

(2017) “Complexity in language contact: A socio-cognitive framework”, in: Mufwene, S. et al. (eds.), *Complexity in language: Developmental and evolutionary Perspectives.* Cambridge: Cambridge University Press, pp. 218-243.

(2014) *Linguistic sustainability for a multilingual humanity,* *Sustainable Multilingualism* 5, pp. 134-163.

(1996) *Ecologia de les llengües. Medi, contactes i dinàmica sociolingüística.* Barcelona: Proa/Enciclopèdia Catalana.